

7. SUBSTANTIVELE DE DECLINAREA a 3a

7.1 *Prezentare generală*

Substantivele de declinare a treia folosesc un set generic de terminații, diferit de cele ale declinărilor 1a și 2a. De fapt, acesta se ramifică în numeroase subcazuri (subseturi, subcategorii de substantive, o „junglă” de subcazuri și terminații). Tabelul următor permite o comparație între paradigmele principale ale celor trei declinări:

Declinarea 1a – 2a

Declinarea 3a

	M-2	F-1	N-2	M / F	N
Nom. sg.	ος	η,α1,α2	ον	-	-
Ac. sg.	ον	ην, αν	ον	α sau ν	-
Gen. sg.	ου	ης, ας	ου	ος, ως	ος
Dat. sg.	ι-subscris	ι-subscris	ι-subscris	ι	ι

	M-2	F-1	N-2	M / F	N
Nom. pl.	οι	αι	α	ες, εις	α
Ac. pl.	νς (ους)	ας	α	ας	α
Gen. pl.	ων	ων	ων	ων	ων
Dat. pl.	οις	αις	οις	σι(ν)	σι(ν)

După unii autori subgrupele distincte ar fi în număr de cinci, pentru alții zece, iar unele gramatici enumeră 60 de categorii diferite de substantive. Se pot observa, în mare, două grupe de substantive, cu patru, respectiv trei categorii (în total șapte).

Grupa 1 este grupa substantivelor cu *temă în consoană* și include patru categorii: trei de substantive masculine și feminine și una de substantive neutre.

Grupa 2 este grupa substantivelor cu *temă vocalică*, și cuprinde două categorii de substantive masculine și feminine, și una de substantive neutre.

Substantivele neutre au terminații specifice, după care pot fi recunoscute (ex., το πνευμα - duh, το τέλος - scop), de exemplu:

Gr. 1N	Singular	Plural	Gr.2N	Singular	Plural
Nom	- μα	- ματα	Nom	- ος	- η
Ac	- μα	- ματα	Ac	- ος	- η
Gen	- ματος	- ματων	Gen	- ους	- εων
Dat	- ματι	- μασι	Dat	- ει	- εσι(ν)

7.2 Prezentarea declinării a 3a pe grupe

Grupa 1 generală, este categoria substantivelor cu temă în consoană și cuprinde următoarele categorii de substantive:

categoria 1.1: substantive masculine mai ales, dar și feminine și neutre, cu temă în lichide - λ, μ, ν, ρ.

Grupa 1.1.a este grupa în substantivelor cu temă în - μ sau ν, de exemplu, ποιμην, ποιμενος, ὄ - păstor; μην, μηνος, ὄ - lună (de calendar); εἰκων, εἰκωνος, ἥ - imagine; ἡγεμων, ἡγεμονος, ὄ - lider; κυων, κυνος, ὄ - câine; κειμων, κειμωνος, ὄ - iarnă; αἰων, αἰωνος, ὄ - veac, epocă, perioadă; ἀμπελων, ἀμπελωνος, ὄ - vie (viță de vie: ἀμπελος, ἀμπελου, ἥ); χιτων, χιτωνος, ὄ - cămașă; ἄγων, ἄγωνος, ὄ - întrecere; πυρ, πυρος, το - foc (la dat. pl. πυρι).

Nom.	ποιμην	ποιμενες
Ac.	ποιμενα	ποιμενας
Gen.	ποιμενος	ποιμενων
Dat.	ποιμενι	ποιμεσι(ν)
Voc.	ποιμηνα	ποιμενες

Grupa 1.1.b cuprinde categoria substantivelor masculine cu temă în - ντ, de fapt cu rădăcină terminată în - ον dar

legată de terminații prin consoana τ, cum sunt: λεων, λεοντος, ὁ - leu; ἄρχων, ἄρχωντος, ὁ - principe, întâi - stățător; ὄδους, ὄδοντος, ὁ - dinte.

Nom.	ἄρχων	ἄρχοντες
Ac.	ἄρχοντα	ἄρχοντας
Gen.	ἄρχοντος	ἄρχοντων
Dat.	ἄρχοντι	ἄρχουσι(ν)
Voc.	ἄρχων	ἄρχοντες

Datorită prezenței lui σ dativul plural aduce o serie de modificări:

- π, β, φ interacționează cu σι devenind ψι.
- κ, γ și χ interacționează cu σι devenind ξι.
- τ, δ și θ cad înaintea lui σι.
- ν cade înaintea lui σι, dar ρ rămîne.

- ν urmat de τ, cad înaintea lui σι și sunt compensate de lungirea lui ο în ου (nu ω): ἄρχων, ἄρχοντος la dativ este ἄρχουσι.

Grupa 1.1.c cuprinde substantivele masculine și feminine, cu temă în - ερ (la nominativ apare de obicei forma contrasă - ηρ), de exemplu: σωτηρ, σωτερος, ὁ - mântuitor, ἄστηρ, ἄστερος, ὁ - stea, astru (la dativ plural ἄστρασι), πατηρ, πατρος, ὁ - tată; μητηρ, μητρος, ἡ - mamă; θυγατηρ, θυγατρος, ἡ - fiică. Ca exemplu, iată declinarea substantivului ὁ πατηρ.

Nom.	πατηρ	πατερες
Ac.	πατερα	πατερας
Gen.	πατρος	πατερων
Dat.	πατρι	πατρασι
Voc.	πατερ	πατερες

La genitiv și dativ singular, vocala din rădăcină, ε, cade. Ea apare la toate formele de plural cu excepția dativului. La dativ plural apare un α scurt de legătură între temă și terminația σι. Unele substantive în - ηρ se deosebesc de πατηρ, de exemplu άνηρ, άνδρος, ό - bărbat, unde ε apare doar la vocativ sing., άνερ.

Nom.	άνηρ	άνδρες
Ac.	άνδρα	άνδρας
Gen.	άνδρος	άνδρων
Dat.	άνδρι	άνδρασι
Voc.	άνερ	άνδρες

Similar, σωτηρ, σωτηρος, ό - mântuitor, păstrează ηρ la toate cazurile; χειρ, χειρος, ή - mână, are rădăcina χειρ (cu excepția dativului plural, χειρι), μαρτυς, μαρτυρος, ό - martor, are rădăcina μαρτυρ - cu excepția dativului plural unde ρ dispare în fața lui σι și are forma μαρτυσι.

categoria 1.2: masculine și feminine cu temă în guturală - κ, γ, χ. De ex., σαλπιξ, σαλπιγγος, ή - trompetă; σαρξ, σαρκος, ή - carne; γυνη, γυναικος, ή - femeie, nevastă (voc. sing., γυναι); φλοξ, φλογος, ή - flacăra, foc; θριξ, τριχος, ή - (fir de) păr; dativ plural - θριξι. φυλαξ, φυλακος, ή - soldat, gardă.

Nom.	φυλαξ	φυλακες
Ac.	φυλακα	φυλακας
Gen.	φυλακος	φυλακων
Dat.	φυλακι	φυλαξι
Voc.	φυλαξ	φυλακες

categoria 1.3: feminine (dar și masculine), terminate în - ις, sau în - υς la nominativ dar cu *temă în - ιδ, sau - ιτ*, adică cu rădăcină în dentale (τ, δ, θ) cum sunt: ἔλπις, ἔλπιδος, ἦ - nădejde; πιστις, πιστεως, ἦ - credință; χαρις, χαριτος, ἦ - har (ac. sing. χαριν ori χαριτα); λαμπα, λαμπαδος, ἦ - lampă; ἔρις, ἔριδος, ἦ - ceartă; παις, παιδος (ἦ sau ὁ) - copilă, sau copil (vocativ singular παι), πους, ποδος, ὁ - picior; sau νυξ, νυκτος, ἦ - noapte, care seamănă cu substantivele din categoria 1.2 φλοξ, θριξ,

Nom	χαρις	ἔλπις	νυξ
Ac.	χαριν	ἔλπιδα	νυκτα
Gen.	χαριτος	ἔλπιδος	νυκτος
Dat.	χαριτι	ἔλπιδι	νυκτι
Voc.	χαρις	ἔλπις	νυξ

Nom.	χαριτες	ἔλπιδες	νυκτες
Ac.	χαριτας	ἔλπιδας	νυκτας
Gen.	χαριτων	ἔλπιδων	νυκτων
Dat.	χαρισι(v)	ἔλπισι(v)	νυξι(v)
Voc.	χαριτες	ἔλπιδες	νυκτες

Cele mai multe substantive din această categorie se declină ca ἔλπις dar atunci când consoana mută din rădăcină este τ, δ, sau θ, și este precedată de o vocală închisă ca ι sau υ, ele se vor termina la acuzativ în - ν nu în - α. Substantivele monosilabice care se termină în consoane mute ca νυξ, νυκτος, pierd la dativ plural consoana finală și interacționează cu terminația - σι, νυκτ - νυξι.

categoria 1.4: neutre, cu terminații legate de rădăcină prin consoana τ.¹
 Aici se includ substantivele neutre cu temă în -μα, cum sunt: πνευμα, πνευματος - duh; γραμμα, γραμματος - literă; ὄνομα, ὀνοματος - nume; θελημα, θεληματος - voință, αίμα, αίματος - sânge; σωμα, σωματος - trup; βαπτισμα, βαπτισματος - botez; στομα, στωματος - gură; σπερμα, σπερματος - sămânță; άμαρτημα, άμαρτηματος - păcat; ὄραμα, ὀραματος - viziune; κριμα, κριματος - judecată; παθημα, παθηματος - suferință; παραπτωμα, παραπτωματος - greșeală; σχισμα, σχισματος - diviziune; ῥημα, ῥηματος - vorbă, etc.

Nom.	πνευμα	πνευματα
Ac.	πνευμα	πνευματα
Gen.	πνευματος	πνευματων
Dat.	πνευματι	πνευμασι
Voc.	πνευμα	πνευματα

Grupa 1.4 include și alte substantive neutre care nu se termină în -μα, dar au terminațiile atașate tot prin consoana τ, cum sunt: τερας, τερατος - minune, φως, φωτος - lumină; οὖς, ὠτος - ureche; ὕδωρ, ὕδατος - apă; άλας, άλατος - sare.

¹ Terminația τ nu este folosită în cuvintele grecești. Dacă rădăcina unui substantiv se termină în ματ, acest τ cade la cazurile gramaticale care nu au nici o terminație: astfel, ὀνοματ devine ὀνομα.